

Kunstbeschouwen met Jacob

Opdrachten bij de tentoonstelling

Bovenbouw havo/vwo

Stedelijk Museum Alkmaar

RIJKS MUSEUM

ZABAWAS

SNS REAAL FONDS

P. ET BOON.

VSBfonds.

Late Middeleeuwen vs. Vroege Renaissance

Kenmerken late Middeleeuwen:

- Hoog-gotiek
- Spitsbogen,
- Verticaal
- Veel details
- Donker van kleur
- Bijbelse onderwerpen
- s-bocht/ gedraaide houding in figuren voor veel dynamiek.
- Individuele gezichtsuitdrukkingen, houdingen, verhoudingen.
- Veel namen kunstenaars zijn niet bekend (middeleeuws denkbeeld: kunstenaar is ambachtsman: dienende taak)
- Realistische weergave van religieuze en alledaagse onderwerpen
- Vooral realistische portretten van rijke mensen

Kenmerken vroege Renaissance:

- Bestuderen van klassieke oudheid
- Anatomie
- Heldere kleuren
- Dieptewerking
- (atmosferisch) perspectief
- Kunst is rustig, evenwichtig, symmetrisch, laat ideale verhoudingen zien
- Symmetrische compositie
- De onderlinge verhoudingen van de figuren zijn op elkaar afgestemd
- De natuur is met aandacht geschilderd
- In de schilderkunst worden naast religieuze onderwerpen ook mythologische en symbolische thema's gebruikt
- Bustes van mannen en vrouwen afgebeeld in een cirkel

Noem een aantal Middeleeuwse elementen die je in het werk van Jacob Cornelisz van Oostsanen bent tegengekomen.

Noem een aantal Renaissancistische elementen die je in het werk van Jacob Cornelisz van Oostsanen bent tegengekomen.

In welke werken ben je deze tegengekomen?
Schrijf de titels en jaartallen op.

In welke werken ben je deze tegengekomen?
Schrijf de titels en jaartallen op.

Houtsnedes

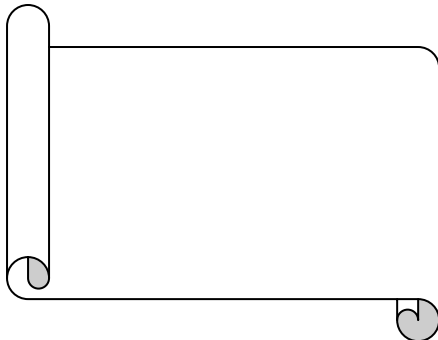
De houtsnedes van Jacob Cornelisz van Oostsanen zijn de stripverhalen van zijn tijd. Uit één enkele afbeelding kun je een heel verhaal aflezen. Jacob bracht met zijn houtsnedes een nieuw genre op de markt; 'reuzenhoutsnedes', grote prenten die bestonden uit meerdere bladen papier. Dit was een heel nieuw, succesvol medium in Holland.

De reeks van *het Marialeven* bestaat uit 7 houtsnedes die naast elkaar gehangen worden, samen vormen ze een lange strook. Deze werden gebruikt om op de wanden van kerken, kloosters, scholen en grote huizen te hangen. Deze prentenreeks is het eerste gesigeneerde en gedateerde werk van Jacob.

H1. Uit welk jaar komt de prentenreeks *Het Marialeven*?

.....

H2. Teken hier het merkteken dat Jacob gebruikte:

In deze houtsnedes is al duidelijk te zien dat Jacob tussen twee stijlen in zit. Tussen traditie en vernieuwing.

H3. Noem een kenmerk van de gotiek dat je in *Het Marialeven* terug kunt vinden.

.....

H4. Noem een kenmerk van de renaissance dat je in *Het Marialeven* terug kunt vinden.

.....

Jacob had in zijn werkplaats hulp van houtsnijders. Daardoor heeft het werk hier en daar kwaliteitsverschil. Wel hebben alle houtsneden zijn monogram, als teken dat het gaat om zijn producten. Hij wist de houtsneden bij een groot publiek te krijgen.

H5. Hoe deed Jacob dit met zijn prentenreeks van *het Marialeven*?

.....

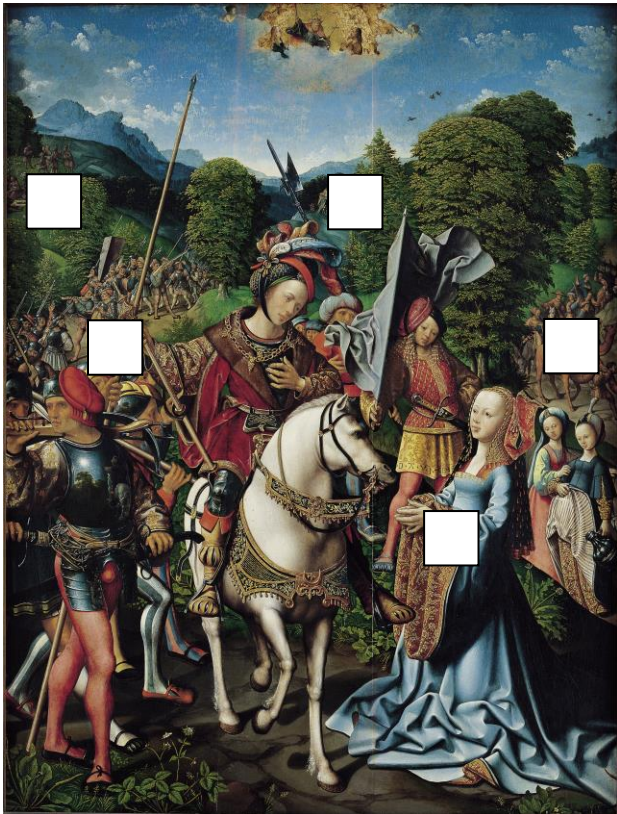
.....

.....

Schilderijen

De schilderijen die Jacob heeft geschilderd vertellen allemaal levendige verhalen. Net als op de houtsneden zijn er vaak verschillende scènes van het verhaal in één schilderij afgebeeld. Veel mensen uit de tijd van Jacob konden niet lezen, maar kenden de verhalen wel.

S1. Het schilderij *David en Abigaïl* is hiervan een goed voorbeeld. Het hangt bij 'De verleider'. Hieronder zie je een afbeelding ervan met lege vakjes. Daarnaast staan de scènes beschreven met cijfers. Zet de juiste cijfers in de lege vakjes.

Samuel 25: 2 - 44

1. Nabal had 3000 schapen en 100 geiten. Zijn vrouw heette Abigail, zij was slim en mooi. Een aantal van Nabal's herders waren bij David in de woestijn op bezoek geweest.
2. David stuurde een boodschapper naar Nabel om hem te prijzen en vroeg voedsel en water. Nabel wilde dat niet geven, want hij kende David niet!
3. David was hierover verontwaardigd en vertrok met zijn leger om Nabal aan te vallen. Abigail hoorde dat David een boodschapper had gestuurd en dat die met lege handen terug moest naar David terwijl hij goed voor Nabal's mannen was geweest.
4. Abigail nam voedsel, wijn en water en bracht dit naar David. Nabal wist van niks.
5. Onderweg kwam zij David tegen, stapte van haar ezel en knielde voor hem. Ze kalmeerde David en bood hem eten aan. David besloot Nabal met rust te laten.
6. Nabal stierf een paar dagen daarna en David trouwde met Abigail.

S2. Zoek het schilderij *Noli me tangere*. Beschrijf in een paar zinnen het verhaal van dit schilderij.

.....

.....

.....

Als van een schilderij meerdere exemplaren gemaakt moesten worden, maakten Jacob en zijn medewerkers gebruik van een kwadraatnet: een getekend raster waarmee een compositie zorgvuldig kon worden gekopieerd en eventueel vergroot of verkleind.

S3. Bij welke schilderijen in deze tentoonstelling kom je dit tegen?

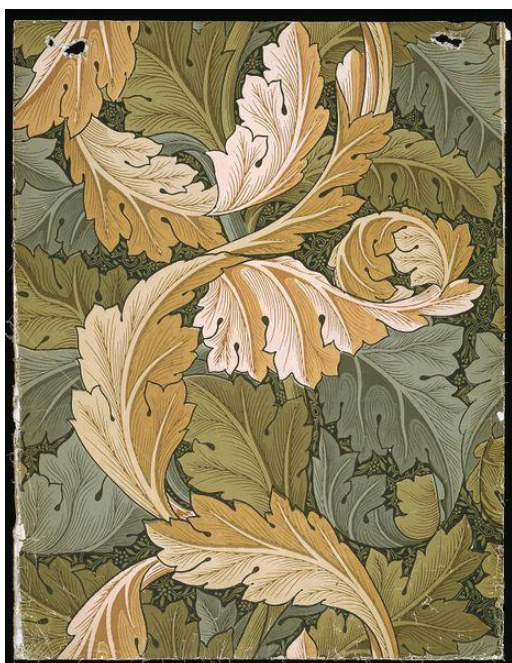

Arts and crafts

Jacobs werken tonen een aantal opvallende overeenkomsten met een kunststroming uit de 19^e eeuw, de Arts and Crafts beweging.

In Groot-Brittannië begon rond 1750 de interesse in het verleden te groeien, onder andere naar de Middeleeuwen. De interesse werd steeds groter waardoor er nieuwe stijlen werden ontwikkeld, zoals de neogotische stijl. Ontwerpen werden gebaseerd op vormen en patronen uit de Middeleeuwen. Dat werd gecombineerd met een meer fantasievolle, romantische visie op Middeleeuwse ridderlijkheid en romantiek. De stijl kwam terug in alle lagen van de kunst, zoals architectuur, literatuur, enz.

Ondertussen was ook de industrialisatie van Victoriaans Groot-Brittannië flink op gang. Als reactie daarop ontstond rond 1860 de Arts and Crafts Movement. De kunstenaars van de Arts and Crafts beweging zetten het ambacht centraal. Ze bliezen oude technieken nieuw leven in. De natuur was een belangrijke bron van inspiratie voor de Arts and Crafts beweging.

Acanthus

Ontwerper: William Morris

Jaartal: 1875

Object: behangpapier

Materiaal: blok-print op papier

Sinds de 16e eeuw worden er muren gedecoreerd in Groot-Brittannië met papier dat bedrukt is met patronen. Tegen het einde van de 19^e eeuw wordt dit op grote schaal gedaan door alle klassen in huizen en ook in openbare gebouwen.

William Morris ontwierp een aantal behangontwerpen met herhalende patronen gebaseerd op natuurlijke vormen. 'Acanthus' vereiste dertig houtblokken om de volledige herhaling af te drukken, en heeft vijftien subtiel verschillende kleuren.

Proef 'The Tale of the Clerk of Oxenford'

Makers: Edward Burne – Jones en William Morris, W. H Hooper (graveur)

Jaartal: 1896

Object: houtgravure

Materiaal: houtgravure, met handgeschilderd kader in Oost-Indische inkt, Chinees wit en grafiet

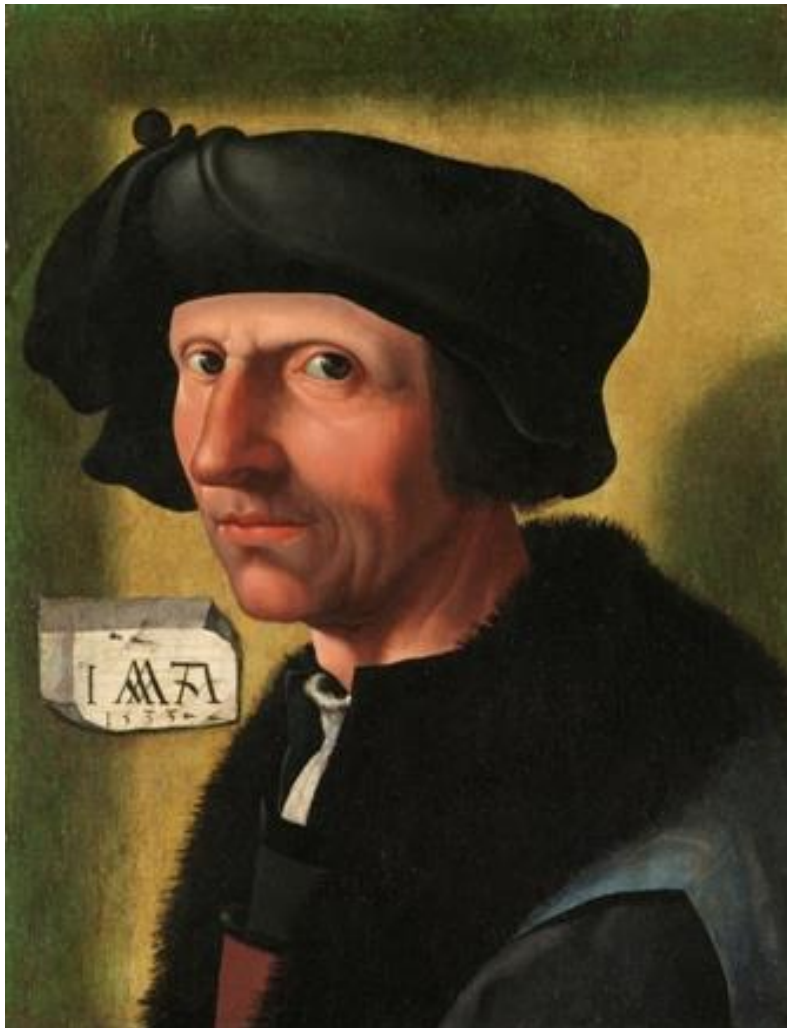
Edward Burne – Jones ontwierp 87 illustraties voor het boek 'The Works of Geoffrey Chaucer'. Deze liet hij uitsnijden door een professionele graveur.

A1. Bekijk de twee Arts and Crafts werken én de werkwijze goed. Vergelijk ze met de werken van Jacob Cornelisz van Oostsanen.

Waar vind je dit terug in deze tentoonstelling? Schrijf 2 titels van Jacob van Oostsanen op: 1 waar je het soort motieven herkent en 1 waar je de werkwijze in herkent:

Motieven:.....

Werkwijze:.....

Analyse kunstwerk

Voor Kunst Algemeen moet je goed in staat zijn de samenhang tussen vorm, verhaal, functie en context te analyseren en de betekenis te begrijpen. Belangrijk is dat je alles wat je opschrijft kunt onderbouwen: met observaties (wat je in het kunstwerk ziet of hoort), met goed onderbouwde argumenten op basis van wat je in het kunstwerk ziet of hoort, met kennis (over de tijd of plaats waar iets gemaakt is) en met bronnen (foto's, teksten, video's). Je eigen mening is bij kunstanalyse in het kader van Kunst Algemeen niet van belang. Je probeert alles zo duidelijk mogelijk te onderbouwen en toe te lichten. Dat is een kunstanalyse.

Kies je favoriete werk van Jacob van Oostsanen:

Titel kunstwerk:

Maker:

Jaartal:

7

Materiaal:

1. Beschrijven

Vorm:

Kleur:

Licht:

Ruimte:

Compositie:

Verhaal:

Functie:

Context:

---

2. Analyseren

Samenhang:

3. Interpreteren

Betekenis:

I: BESCHRIJVEN

VORM* = beschrijven <u>hoe</u> ? (begrippenlijst)
VERHAAL = beschrijven <u>wat</u> ? (idee, verhaal, voorstelling)
FUNCTIE = beschrijven <u>waarvoor</u> ?
CONTEXT = beschrijven <u>waar/wanneer</u> ?

II: ANALYSEREN

SAMENHANG Vorm+verhaal+functie+context In samenhang bestuderen
---

III: INTERPRETEREN

BETEKENIS = bedoelde en waargenomen betekenis. beargumenteren <u>waarom</u> en <u>waarom zo*</u> ?

NB de volgorde kan gevarieerd worden.

<p>I: BESCHRIJVEN - Je gaat eerst observerend (zonder mening) beschrijven: Hoe ziet het eruit? Hoe klinkt het? Wat is het? enz. Je begint dus bijv. met observerend beschrijven van formele aspecten (zie begrippenlijst). Daarvan hoeft je niet alle begrippen te verwerken, alleen die nodig zijn om het werk goed te beschrijven. De volgorde kun je variëren: beginnen met vorm of verhaal of functie of context etc. Let op: observerend beschrijven moet vooral nog zonder een interpretatie of waardeoordeel blijven.</p>	<p>II: ANALYSEREN - De beschrijving breng je vervolgens in verband met een analyse (evt. met bronnen). Daarbij ga je de formele en andere aspecten van het werk zoals vorm, verhaal, functie, context (kunst- en cultuurgeschiedenis, maatschappij enz.) in samenhang bestuderen en onderzoeken met behulp van bronnen. Je blijft daarbij zo objectief mogelijk.</p>	<p>III: INTERPRETEREN - De analyse breng je vervolgens in verband met een interpretatie van mogelijke betekenissen. Nu probeer alle bestudeerde elementen aan elkaar te verbinden en te onderzoeken en onderbouwen wat mogelijke betekenissen zou kunnen zijn. Daarvoor moet je uit de door jou geobserveerde en geanalyseerde aspecten de belangrijkste betekenis afleiden. Je probeert zo goed mogelijk je standpunt te onderbouwen. Je interpretatie laat zien dat je de betekenis kunt onderbouwen en uitleggen met betrekking tot vorm (= waarom zo?).</p>
---	---	--

Beeldende Middelen	Aspecten	Extra aanwijzingen
Vorm	Vorm Vormsoort	Hoekig / rond / vierkant / kegel / - tweedimensionaal / driedimensionaal Geometrisch / organisch - open / gesloten
Kleur	Kleursoort Kleurverzadiging Kleurintensiteit Kleurcontrast	Primair / secundair / tertiair Zuiver / onzuiver Licht / donker Licht-donker / koud-warm / complementair
Licht	Lichtrichting Lichtcontrast Schaduw	Meelicht / tegenlicht / zijlicht Klein / groot - zacht / hard - licht / donker (clair / obscur) Eigen schaduw / slagschaduw
Ruimte	Dimensie Ruimtesuggestie	Hoogte / breedte / diepte Groot- klein / overlapping / afsnijding / perspectief / atmosferisch perspectief / verkorting / standpunt
Compositie	Compositiegrondvorm Dynamiek Symmetrie Ritme	Horizontaal / verticaal / diagonaal / driehoek / overall Statisch / dynamisch Symmetrisch / asymmetrisch Herhaling

Bronnen:

- Efland, A.D. (2002). *Art & Cognition*. Teachers College Press, Columbia University.
- Feldman, E.B. (1994). *Practical Art Criticism*. Englewood Cliffs. N.J. Prentice Hall.
- Pauwels, L., Peters, J.M.(2005). *Denken over Beelden*. Leuven.